

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

УДК [141.132:165.62]:141.319.8

А. М. МАЛІВСЬКИЙ^{1*}

^{1*} Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (Дніпропетровськ, Україна), ел. пошта telepat-57@mail.ru, ORCID 0000-0002-6923-5145

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ РАЦІОНАЛІЗМ ДЕКАРТА ТА ЙОГО ГУССЕРЛІВСЬКА РЕЦЕПЦІЯ

Мета. З'ясування особливостей Гуссерлівської рецепції антропологічного раціоналізму Декарта. Її реалізація передбачає послідовне розв'язання наступних задач: 1) схематично окреслити сучасне бачення базової інтенції філософування Картезія як антропологічного раціоналізму; 2) виокремити основні моменти рецепції Гуссерлем раціоналізму Декарта як деантропологізованого та проаналізувати радикалізацію його базового проекту як реантропологізацію. **Висновки.** В ході з'ясування питання про спосіб рецепції та завершення філософського проекту Декарта у вченні Едмунда Гуссерля автор виявляє, що оригінальність його рецепції антропологічного раціоналізму Декарта постає як парадоксальне поєднання заперечення наявності антропології в базовому проекті та перевідкриття її ключової ролі в ході радикалізації позиції Декарта. Продумуючи її шляхи, він приходить до перевідкриття ряду ключових ідей французького філософа, укорінених в його антропологічному раціоналізмі. До їх числа належать амбівалентність базової інтенції, відмова від уявлень про панраціоналізм Декарта, визнання нередукованості філософського методу до математичного, конститутивності людської присутності в новому раціоналізмі. Перспективи подальшого дослідження автор пов'язує з осмисленням змістовної спорідненості та спадкоємності двох великих мислителів, а саме - особистісним характером філософування та етична спрямованість їх шукань. **Новизна.** Звертання до гуссерлівської рецепції картезіанського проекту підтверджує тезу про істотну значимість антропології для базового проекту Декарта. Окреслений Гуссерлем варіант рецепції базового проекту Декарта є відтворення поверхових стереотипів епохи, котрі пов'язують шукання філософа з природничими науками та нехтують антропологічними вимірами. Запропонований варіант радикалізації проекту Декарта значною мірою є перевідкриттям ключової значимості антропологічних вимірів в шуканнях засновника раціоналізму. І хоча сам Гуссерль побоювався перетворення феноменології в антропологію, істотність тенденції антропологізації раціоналізму для його шукань є незаперечною.

Ключові слова: Декарт; Гуссерль; раціональність; антропологічна раціональність; фізикалістська раціональність; об'єктивність; суб'єктивність

Актуальність теми дослідження

Філософська спадщина Декарта - незавершений філософський проект, а тому кожна епоха пропонує своє бачення її ключових моментів - базової інтенції та шляхів завершення. Будучи втіленням революційної епохи, вчення Декарта особливо актуалізується в перехідний період. Наочним прикладом останньої тези є феноменологія Гуссерля як неокартезіанство та одна з найбільш глибоких та неординарних спроб тлумачення проекту Декарта. Революція в декартознавстві та його нинішній рівень відкривають нові можливості та перспективи осмислення перед істориками філософії.

Особливий інтерес для Гуссерля мають ключові моменти спадщини Картезія - поняття раціональності, базова інтенція, оцінка можливостей універсалізації науки, редукованість філософії до деантропологізованих гносеологій

та онтологій, наявність та істотність антропологічних вимірів, етичних шукань тощо. А тому для нас сьогодні, в контексті чергової кризи раціоналізму, першочергову значимість має питання про те, наскільки гуссерлівська рецепція раціоналізму Декарта виходить за межі свого часу та є автентичною. Її критичне осмислення передбачає послідовне зосередження уваги на таких проблемах: наскільки адекватною є гуссерлівська рецепція базового проекту Декарта? Як виглядає з позицій сучасного рівня історико-філософської науки запропонована Гуссерлем радикалізація проекту французького філософа?

Огляд літератури

В ході сучасного осмислення раціоналізму Декарта принципово важливим є питання про те, чи зводиться базова інтенція його філософування до фізики, тобто чи є вона антропо-

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

логічною чи деантропологізованою Схематично основні варіанти відповіді на означене питання зводяться до трьох: перший - деантропологізований, тобто базова інтенція філософування редукується до власне фізики (нині поступово відходить на задній план); другий виходить за межі уявлення про редукованість проекту та приймає до уваги людину як метафізичну істоту, тобто має місце уявлення про домінування метафізичної інтенції [8]; третій представлений тенденцією, котра увиразнюється в останні роки та пов'язує базову інтенція філософування з антропологічним проектом Декарта [6; 12].

Передумовами змістовного осмислення гуссерлівської рецепції антропологічного раціоналізму Декарта є увага до особливостей раціоналізму самого Гуссерля. Істотна роль феномену людини в спадщині Гуссерля не залишилася поза увагою дослідників, зокрема Ж.-Ф. Ліотара. Оригінальність засновника феноменології він справедливо вбачає в виході за межі методології природничих наук: «Богатство феноменології, її «позитивна сторона», заключається в усиллі заново постигнуть самого человека вне объективистских схем, к которым антропологическая наука не может не прибегать» [5, с.139]. Але, на жаль, змістовне окреслення означених форм виходу за межі методології природничих наук відсутнє на сторінках цитованої праці. Сам Гуссерль, як відомо, побоювався перетворення феноменології в антропологію, хоча французька феноменологія пішла саме по такому шляху [1, с.52, 54].

Відсутність належної уваги в дослідницькій літературі до антропологічної складової проекту Декарта, і до форм присутності антропологічного інтересу в текстах Гуссерля, істотно збіднює конструктивне осмислення діалогу двох великих мислителів. В означених умовах ми можемо претендувати максимум на фіксацію в обох вченнях змістовно споріднених моментів, залишаючи поза увагою як питання про те, чому вони мають місце, так і моменти їх істотної відмінності та ті чинники, що їх уможливають. Прикладом є публікація Вейна М., котрий виокремлює основні споріднені рубрики в спадщині обох мислителів, а саме - філософія суб'єкта, метод сумніву, *cogito* та *ego*, яснi та виразні ідеї, повернення до світу [14]. Поза увагою автора одного з останніх досліджень гуссерлівської рецепції Декарта за-

лишився той факт, що фундатор феноменології не стільки доповнює, скільки перевідкриває ключові моменти позиції великого француза [113].

Побіжний огляд літератури засвідчує як відсутність уваги до своєрідності антропологічного раціоналізму Декарта, так і своєрідності нового раціоналізму Гуссерля, який він розбудовував в ході переосмислення та радикалізації картезіанського проекту. А тому правомірним та доцільним в контексті сучасної кризи раціоналізму виглядає з'ясування особливостей способу гуссерлівської рецепції антропологічного раціоналізму Декарта, в чому автор вбачає головну мету даної статті. Її реалізація передбачає послідовне розв'язання наступних задач: 1) схематично окреслити сучасне бачення основної інтенції філософування Картезія як антропологічного раціоналізму 2) виокремити основні моменти тлумачення Гуссерлем раціоналізму Декарта як деантропологізованого та проаналізувати його радикалізацію як реантропологізацію.

Виклад основного матеріалу

Передумовою осмислення гуссерлівської інтерпретації раціоналізму Декарта є звертання до текстів останнього. Становлення раціоналізму європейської філософії та його специфіка в епоху Нового часу, справедливо пов'язуються з фізикою як наукою про природу. Декарт як представник першої наукової революції, не є винятком. Здавалось би, справедливість означеної тези підтверджує біографія мислителя. В ході становлення його філософської концепції пріоритетне місце посідає фізика, яку він виклав на сторінках амбіційного та знакового (за задумом) твору - трактату «Світ».

Декарт дає достатні засади для створення стійкої ілюзії (стосовно однозначного та незаперечного) пріоритету для нього ідеалу фізики та відповідного типу раціоналізму в усіх сферах філософського знання. В ході ознайомлення з текстами Декарта, написаними після його відмови від публікації «Світу», складається ілюзія щодо незмінності основної інтенції його філософування, свідчення чого легко знайти на сторінках тексту «Дискурсії про метод», в якому наголошується на незаперечній пріоритетності проблем фізики: «Я мав намір включити в нього [текст] все, що вважав відомим мені до його написання стосовно природи матеріальних

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

речей» [9, АТ, VI, р.41]. Додатковими аргументами виглядають його більш пізні тексти, зокрема відома метафора зі Вступу до «Принципів філософії», де засновник раціоналізму відводить фізиці роль стовбура, з якого виростають всі інші науки - медицина, механіка та етика [9, АТ, IX, р.14]. Здавалось би, неспростовним свідченням Декарта щодо його безсумнівної відданості ідеалам фізики є теза про прагнення пояснювати природу пасій з точки зору фізики. Вона висловлена в одному з приватних листів, котрий, як правило, друкується в вигляді вступу до «Пасій душі» [9, АТ, IX, р.326]. Побіжне звертання до текстів мислителя, здавалось би, однозначно підтверджує правомірність редукціоністського тлумачення Декартом раціональності та природи універсуму, включаючи природу людини.

Але окреслений підхід є поверховим та не відображає повною мірою позицію Декарта, а більшість текстів філософа дають достатні підстави для іншої оцінки ролі ідеалів фізики в структурі філософського знання та його концепції раціональності. Інакше кажучи, Декарт далекий від редукціоністського бачення світу та наголошує на доцільності більш широкого бачення предмету фізики. Вже в тексті «Дискурсії» мова йде про намір дотримуватися більш широкого бачення предмету фізики, тобто включити все, що стосується світла, Сонця та інших зірок, планет, комет та Землі, і, що надзвичайно важливо для нас, «про людину» [9, АТ, VI, р.42].

Наголошення на істотності більш широкого розуміння предмету фізики є для Декарта ключовим моментом, а тому неодноразово зустрічається на сторінках інших, більш пізніх праць мислителя, зокрема тексту «Принципів філософії» в параграфі під красномовною назвою - «що ще потрібно включити для того, щоб завершити цей трактат». Окреслюючи задум трактату, Декарт акцентує непересічну значимість двох відсутніх на даний момент частин, а саме - п'ятої - про природу рослин та тварин та шостої - про природу людини [9, АТ, VIIA, р.315].

Отже, притаманне Декарту бачення фізики як основи всіх інших знань, має свою специфіку, котра полягає в більш широкому розумінні її предмету, що включає в якості окремого компонента природу людини. Для нього вкрай принципово, що людина має бути зро-

зумілою на базі попереднього освоєння більш простих попередніх етапів. Можливість пере-свідчитися в цьому дає цитований вище текст Вступу, в якому він перераховуючи основні компоненти фізики (як другої частини філософії), акцентує важливість переходу «після виявлення істинних начал матеріальних речей ми вивчаємо загальну композицію цілісного універсуму», переходимо до неживої та живої природи, наголошуючи при цьому на особливій значимості людини - «особливо людини» [9, АТ, IX, р.14].

Як ми бачили, своєрідність раціоналізму Декарта полягає в тому, що людина є одним з найважливіших компонентів його вчення про універсум. Наскільки означена риса засновника новоевропейського раціоналізму стала об'єктом уваги в історії філософії? До числа оригінальних, глибоких, впливових та недостатньо осмислених варіантів рецепції в філософії початку ХХ століття вчення Декарта належить феноменологія Едмунда Гуссерля. Сучасний філософський ландшафт для нього та нинішня криза в філософії має своїм змістовним аналогом ситуацію на зорі Нового часу. А тому до числа змістовних передумов конструктивного подолання кризи нинішнього філософування, переконаний Гуссерль, належить повернення до філософського проекту Декарта як ключового для епохи Нового часу. Розв'язання означеної задачі передбачає перехід до більш широкого історичного та світоглядного контексту, а саме - до теми духовної Європи, до античності, до історії людства та антропологічно-етичної проблематики, що, як правило, випадає з поля зору дослідників.

Передумовою осягнення підходу Гуссерля до осмислення як філософських, так і історико-філософських проблем, стає увага до його світоглядного кредо, а саме - глибока переконаність, по-перше, стосовно покликання філософії виступати в ролі джерела смислових орієнтирів для людства, по-друге, - в тому, що філософія може і має бути раціоналістичною. Оцінюючи нинішню йому ситуація на початку ХХ ст. як глибоку кризу раціоналізму, Гуссерль наголошує на її позірному характері. До числа її проявів відносяться посилення моментів спонтанності та хаотичності соціального розвитку, наростання тривоги та невизначеності, розмивання та втрата мети, пріоритетів та перспектив. Означені риси є не стільки ознаками

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

кризи, скільки свідченням доцільності виходу за межі його вузького, редукованого тлумачення поняття раціоналізму.

Основним об'єктом критики Гуссерля є редукаціоністський раціоналізм та його проява в формі позитивізму. Філософія в означеному контексті втрачає свої людські виміри та смисл, тобто питання про природу людини та шляхи її самореалізації виглядають неістотними, пріоритетними ж цінностями є технічні досягнення та матеріальне процвітання. Найбільш руйнівним результатом збереження домінуючої редукаціоністської настанови є нігілізм стосовно культурно-сислового універсуму, що означає послідовне усунення будь-яких оціночних суджень наук в науках про дух [3, с.21]. Позитивні науки визначають світогляд сучасної людини, засліплюючи її плодами матеріальних благ, людина, абстрагуючись від усього суб'єктивного, зводить свій внутрішній світ лише до науки про факти: «Науки всего лишь о фактах формируют людей, заботящихся лишь о фактах» [3, с.20].

Втіленням в життя настанови на редукаціонізм в філософії, тобто її деантропологізацію зумовлює відсутність серйозної полеміки, наявність конгресів, де збираються філософи, але відсутня власне філософія тощо, - пише він на сторінках «Картезіанських медитацій» [2, с.16-17]. Як відомо, Гуссерль мав задум розбудови сучасної версії цілісної філософії в ході роботи над текстом «Кризи європейських наук та трансцендентальної феноменології», але її IV частина під назвою «Ідея повернення всіх наук в єдність трансцендентальної філософії» так і не була написана, про що згадує Е. Фінк в передмові німецького видавця [3, с.15].

Змістовний аналог філософії позитивізму Гуссерль вбачає в філософії Декарта як втіленні об'єктивістської настанови на розбудову вчення про Всесвіт на взірць фізики. Окреслюючи становлення базової інтенції філософії Нового часу як раціоналізму, Гуссерль наголошує на детермінуючій ролі галілеєвської фізики. Позиція ж самого Картезія кваліфікується як вперте та наполегливе дотримання настанови на об'єктивне бачення світу, що детермінує своєрідність деантропологізованого раціоналізму, який засновник феноменології вживає поняття «фізикалістський раціоналізм» [3, с.108].

Осмилюючи мотиви означеної деформації, Гуссерль наводить свого роду «пом'якшуючі обставини», котрі певною мірою виправдовують Картезія. Мова йде про аксіоматичні на протязі тисячоліть очевидності, вийти за межі яких не спромоглася вся попередня традиція філософування, які Гуссерль характеризує як спокусу «натуралістичного об'єктивізму»: «... в упрек философии всех времен... Не смогла преодолеть натуралистический объективизм... вполне естественное искушение» [3, с.355].

Основна ж вада означеної настанови - відсутність належної уваги до суб'єктивності людини як вихідного та кінцевого пункту філософії. Саме зі змістовним осмисленням суб'єктивності Гуссерль пов'язує оригінальність власного підходу до тлумачення ключових філософських проблем, наголошуючи на доцільності пріоритетної розробки науки про дух. В ході пошуку форми вираження власної позиції його увагу привертає запропоноване Вільгельмом Дільтеєм поняття «науки про дух». Гуссерль переконаний, що суб'єктивність (як в епоху Нового часу, так і в сучасній йому думці) має бути основним об'єктом філософії, а отже, остання має розроблятися як наука про трансцендентальну суб'єктивність як Егологія тощо.

Подальше некритичне редукування задач філософії до розбудови об'єктивістської картини світу, оцінюється Гуссерлем як небезпечно для природи філософії, оскільки зумовлює деформацію суб'єктивності. А тому аналізуючи підхід великого француза, він звинувачує його в нехтуванні тією «глибиною», котра відкрилася йому в ході власних медитацій, що дало можливість «ускользнуть великому открытию» [3, с.108].

Істотною вагою підходу Декарта Гуссерль вважає приховану від нього самого двозначність його думок, тобто відсутність послідовного проведення оригінального радикалізму. Одним з найбільш негативних наслідків реалізації моністичної об'єктивістської настанови є зовні непомітний роковий поворот, а саме - субстанціалізація его, що врешті-решт привело до започаткування нового типу реалізму - «абсурдного трансцендентального реалізму» [2, с.38-39].

До числа найбільш негативних наслідків дії настанови об'єктивізму Гуссерль правомірно відносить свого роду родиму пляму європейсь-

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

кої ментальності, яку він називає «невикорінюваною наївністю», котра унеможливило бачення реального еґо як найбільш значимого та важливого, сприяючи поширеності його деформованого образу. Інакше кажучи, найважливіше залишилося непоміченим - еґо як «не-что великое и величайшее», котре є, як пише сам мислитель, за своєю природою чимось парадоксальним. Ми сьогодні можемо опосередковано судити про справжній масштаб означеної загадки, якщо звернемо увагу на те «потрясіння», котре пережив сам Декарт в процесі виходу за межі звичних та повсякденних явищ [3, с.116].

Декарт, на думку Гуссерля, робить хибний крок, коли некритично переносить нівелюючий та уніфікуючий підхід природничих наук на унікальні особистості, результатом чого є отожднення еґо з чистою душею, тобто його знеособлення: «Все, чего удалось достичь, великое открытие этого еґо, обесценивается бессмысленной подменой...» [3, с.115].

А тому Гуссерль наголошує на необхідності радикалізації основного проекту філософії Декарта. З погляду сучасної науки запропоновані ним форми радикалізації можуть бути кваліфіковані як перевідкриття ключових положень антропологічного раціоналізму Декарта. Найбільш репрезентативні прояви позірної переконливості усталених стереотипів заслугують на окрему увагу.

Змістовною передумовою автентичного осмислення правомірності усталеного образу філософії Картезія як репрезентанта філософії Нового часу Гуссерль справедливо вважає увагу до факту амбівалентності базової настанови філософії, котра увиразнюється уже у давніх греків та проявляється як поєднання об'єктивізму та суб'єктивізму, науки та етики. Аргументуючи хибність ідеї універсалізації редукціоністської настанови Нового часу, Гуссерль нагадує, що ще в Давній Греції великі мислителі встояли проти спокуси екстраполяції природничонаукового способу мислення, тобто остерігалися робити той останній крок, коли в об'єктивістській настанові усе духовне здається приналежним фізичній тілесності [4, с.61].

Грунтовні історико-філософські дослідження останнього часу засвідчують поверховість сциєнтистських підходів до тлумачення шукань Декарта та акцентують істотність антропологічно-етичного ракурсу. Глибокою та спра-

ведливою виглядає констатація авторитетного декартознавця Ж.-Л. Марйона щодо наявності в текстах мислителя поруч з настановою на розбудову універсальної математики принципово іншої, відмінної настанови. Марйон відзначає глибоку відмінність між тим мисленням простором, «в якому панує *Mathesis universalis*, та «другим началом картезіанської думки» [8, с.342]. В ході ретроспективного звертання до тексту «Дискурсії про метод» вчений зазначає, що: «Так інтерпретоване благородство (*generosite*) вперше створює можливість подолати відокремлення, так часто згадуване, між теоретичною роботою та *morale par provision*, котре в 1637 році розбалансувало Картезіанську справу» [10, р. 116-117].

Серед числа тих недостатньо обґрунтованих звинувачень на адресу Декарта, котрі поширені і досі, належить хибне уявлення Гуссерля про те, що його філософський метод є наслідуванням методології математики. На думку засновника феноменології, Декарт став жертвою захоплення математичним природознавством, результатом чого є його філософська методологія як наслідування математичного підходу. На думку Гуссерля, сфера математики залишилася поза увагою Картезія, тобто не піддавалася сумніву та не зазнала переосмислення. А тому, пише фундатор феноменології, вона стала тим невеликим острівцем, котрий послужив вихідним пунктом в ході розбудови цілісної картини Всесвіту за допомогою дедукції. Надамо слово фундатору феноменології: «...никак нельзя считать само собой разумеющимся, будто бы мы в нашем аподиктическом чистом Еґо с п а с л и м а л е н ь к и й к у с о ч е к м и р а, как то единственное [из всего] мира, которое не стоит под вопросом, и что все теперь зависит от того, чтобы вывести весь остальной мир посредством верно сделанных заключений и в соответствии с принципами, врожденными Еґо» [2, с.38-39].

Примітка. З окресленою думкою Гуссерля важко погодитися, особливо якщо звернути увагу на однозначні висловлювання французького мислителя, які заперечують правомірність окресленого підходу. «...ні про що я не думаю тут так мало, - пише він в тексті «Правил» Декарт, - як про загальноприйняту математику, але викладаю *деяку іншу дисципліну* (підкр. мною - М.А.), таку що... має містити в собі перші начала людського розсудку... вона пере-

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

вищує будь-яке інше знання, так ніби вона є джерелом всіх інших знань» [9, АТ, X, р.374].

Одним з основних об'єктів критики Гуссерля є уявлення про абсолютність картезіанського раціоналізму як універсалізації його природничонаукової форми. Істотна вада означеного раціоналізму - заперечення права на існування доцільності, котра відіграє роль ключового поняття в феноменології. Акцентуючи увагу на самотності власних ідей, пов'язаних з поняттям раціоналізму, Гуссерль наголошує на співвідносності поняття «розуму» як синоніму світла з темнотою як його антиподом. «...философия есть не что иное, как рационализм, ... но ... истории человечества, врожденный разум которого до той поры еще целиком находился в скрытом состоянии, окруженный ночной темнотой» [3, с.355]. Змістовна спорідненість позицій Картезія і Гуссерля стає незаперечною після ознайомлення з наведеним фрагментом для того читача, котрий добре обізнаний з текстами французького мислителя. В його пам'яті мимоволі постає образ людини з «Дискурсії...» котра, позбавлена орієнтирів, знаходиться в темному лісі [9, АТ, VI, р.16].

Ще одна проява спорідненості позицій обох мислителів пов'язана з визнанням конститутивного характеру людської присутності в сучасній концепції раціоналізму. Змістовно окреслюючи методологічні засади власного бачення природи філософії як раціоналізму, Гуссерль наголошує на його принциповій відмінності від природничонаукового як «старого», акцентуючи його своєрідність та універсальність, котра в якості істотної компоненти включає екзистенцію. В наведеному нижче фрагменті тексту легко побачити змістовну спорідненість зі згаданою вище інтенцією Картезія щодо доцільності включення цілісної природи людини у всезагальну теорію універсуму: «Ratio, про яке тут ідеться, є не чим іншим, як справді універсальним і справді радикальним самопізнанням духу у формі універсальної відповідальної науки, що в ній має постати

цілком новий модус науковості, в якому дістануть своє місце всі мислимі питання - про буття, про норми і про так звану екзистенцію» [4, с.66].

Примітка. Основна вада позиції картезіанців вбачається сучасною дослідницею в упередженості підходу та неспроможності досягнути автентичну позицію мислителя як ідею субстанційного союзу в спадщині Декарта. «Принципова трудність для картезіанців - визнати абсолютно винятковий характер унікального людської істоти...» [11, с.208].

Висновки

Об'єктом окремої уваги стає питання про спосіб завершення філософського проекту Декарта у вченні Едмунда Гуссерля. Оригінальність його позиції стосовно раціоналізму Декарта полягає в актуалізації її антропологічної інтенції. Вчення Гуссерля є парадоксальним поєднанням заперечення наявності антропології в базовому проекті та перевірки її ключової ролі в ході радикалізації позиції Декарта. В ході продумування шляхів завершення базового філософського проекту Нового часу як його радикалізації Гуссерль приходить до перевірки ряду ключових ідей французького філософа, укорінених в його антропологічному раціоналізмі. До їх числа належать амбівалентність базової інтенції як поєднання науки та етики, а також відмова від уявлень про панраціоналізм Декарта, визнання нередукованості філософського методу до математичного, конститутивності людської присутності в новому раціоналізмі. Перспективи подальшого дослідження автор пов'язує з увагою до тих моментів позиції Гуссерля, які дають шанс більш глибоко обґрунтувати тезу щодо змістовної спорідненості та спадкоємності двох великих мислителів, а саме - бачення історії філософії як самоосмислення мислителів та їх бесіда, особистісний характер філософування та етична спрямованість шукань тощо.

Москва : Академический проект, 2010. – 232 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вальденфельс, Б. Вступ до феноменології / Б. Вальденфельс. – Київ : «Альтерпрес», 2002. – 176 с.
2. Гуссерль, Э. Картезианские медитации / Э. Гуссерль [пер. с нем. В. И. Молчанова]. –

3. Гуссерль, Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология: Введение в феноменологическую философию / Э. Гуссерль [пер. с нем. Д. В. Складнева]. – Санкт-Петербург, 2004. – 400 с.
4. Гуссерль, Э. Криза европейского людства і філософія / Э. Гуссерль [пер. з нім. С. При-

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

- чепій] // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – № 7-8. – С. 35–67.
5. Лиотар, Ж.-Ф. Феноменология / Ж.-Ф. Лиотар [пер. с франц. и послесловие Б. Г. Соколова]. – Санкт-Петербург : Алетейя, 2001ю – 152 с.
  6. Маливский, А. Н. Антропогизация базового проекта Декарта в современной историко-философской литературе / А. Н. Маливский // Sententiae. – 2013. – Т. 28, №1. – С. 51-62.
  7. Марйон, Ж.-Л. Яку метафізику містить метод? / Ж.-Л. Марйон // «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсад, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун [Пер. з фр. і лат.]. – Київ : Дух і Літера, 2014. – С. 67–92.
  8. Хома, О. Історико-філософські стереотипи та сучасне прочитання Декартових «Медитацій» / О. Хома // «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсад, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун. [Пер. з фр. і лат.]. – Київ : Дух і Літера, 2014. – С. 333-360.
  9. Descartes, R. Oeuvres completes in 11 vol. / R. Descartes – Paris: Vrin, publiées par Ch. Adam et P. Tannery, 1996.
  10. Marion, J.-L. Cartesian Question: method and metaphysics. – Chicago : University of Chicago Press, 1999. – 230 p.
  11. Genevieve, R.-L. Descartes and the Unity of the Human Being / R.-L. Genevieve // Descartes by J. Cottingham. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – P. 197–210.
  12. Simmons, A. Re-Humanizing Descartes / A. Simmons // Philosophical Exchange. – 2011. – Vol. 41. – Iss. 1. – P. 53–71.
  13. Sabou, S. Descartes, Husserl and Derrida on Cogito / S. Sabou // Jurnal teologic. – 2015. – Vol. 14. – Iss. 2. – P. 5–18.
  14. Wayne, M. M. Descartes and the Phenomenological Tradition / M. M. Wayne // A companion to Descartes. – Hoboken : Blackwell Publishing, 2007. – P. 496–512. doi: 10.1002/9780470696439.ch29.

А. Н. МАЛИВСКИЙ^{1*}

^{1*}Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна (Днепропетровск, Украина), эл. почта telepat-57@mail.ru, ORCID 0000-0002-6923-5145

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ РАЦИОНАЛИЗМ ДЕКАРТА И ЕГО ГУССЕРЛЕВСКАЯ РЕЦЕПЦИЯ

Цель. Выяснить особенности Гуссерлевской рецепции антропологического рационализма Декарта. Ее реализация предполагает последовательное решением следующих задач: 1) схематически изложить современное видение базовой интенции философствования Картезия как антропологического рационализма; 2) выделить основные моменты рецепции Гуссерлем рационализма Декарта как деантропологизованого и проанализировать радикализацию его базового проекта як реантропологизацию. **Выводы.** В ходе выяснения вопроса о способе рецепции и завершения философского проекта Декарта в учении Эдмунда Гуссерля автор обнаруживает, что оригинальность его рецепции антропологического рационализма Декарта предстает как парадоксальное объединение отрицание наличия антропологии в базовом проекте и переоткрытия ее ключевой роли в ходе радикализации позиции Декарта. Продумывая ее пути, он приходит к переоткрытию ряда ключевых идей французского философа, укорененных в его антропологическом рационализме. К их числу принадлежит амбивалентность базовой интенции, отказ от представления о панрационализме Декарта, признание нередуцируемости философского метода к математическому, конституитивность присутствия человека в новом рационализме. Перспективы дальнейшего исследования автор видит в осмыслении содержательного родства и преемственности двух великих мыслителей, а именно - личностном характере философствования и этической направленности их исканий. **Новизна.** Обращение к гуссерлевской рецепции картезианского проекта подтверждает тезис о существенной значимости антропологии для базового проекту Декарта. Изложенный Гуссерлем вариант рецепции базового проекта Декарта является воспроизведением поверхностных стереотипов эпохи, кототрые увязывают искания философа с естественными науками и пренебрегают антропологическими измерениями. Предложенный вариант радикализации проекта Декарта в значительной мере являются переоткрытием ключевой значимости антропологических измерений в исканиях основателя рационализма. И хотя сам Гуссерль побаивался превращения феноменологии в антропологию, существенность тенденции антропогизации рационализма для его исканий является бесспорной.

Ключевые слова: Декарт; Гуссерль; рациональность; антропологическая рациональность; физикалистская рациональность; объективность; субъективность

ІСТОРИЯ ФІЛОСОФІЇ

A. M. MALIVSKIY^{1*}

^{1*}Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan (Dnipropetrovsk), e-mail telepat-57@mail.ru, ORCID 0000-0002-6923-5145

ANTHROPOLOGICAL DESCARTES' RATIONALISM AND IT'S HUSSERL'S RECEPTION

Purpose. The article is aimed to figure out the features of Husserl's reception of anthropological Descartes rationalism. Its implementation requires a consistent solution of the following tasks: 1) schematically express a modern vision of the basic intentions of philosophizing as an anthropological rationalism; 2) highlight the main points of the Husserl's reception of Descartes' rationalism as the deanthropologizing and analyze radicalization of its basic design as the reanthropologizing. **Conclusions.** When clarifying the question of the method of reception and completion of the philosophical Descartes' project in the doctrine of Edmund Husserl, the author finds that the originality of his reception of anthropological Descartes' rationalism appears as the paradoxical union of denying the existence of anthropology in the base project and the rediscovery of its key role in the radicalization of Descartes. Thinking of its way, he comes to the rediscovery some of the key ideas of the French philosopher, rooted in his anthropological rationalism. Among them is the basic intention of the ambivalence, the rejection of Descartes' ideas of panrationalism, recognition irreducibility of philosophical method to the mathematical, constitutive of human presence in the new rationalism. Prospects for further research in understanding the author sees a meaningful relationship and continuity of the two great thinkers - namely, the personal nature of philosophizing and the ethical focus of their searching. **Originality.** Appeal to the reception of Husserl's Cartesian project confirms the thesis of an essential importance for the basic anthropological project of Descartes. The presented version of Husserl reception base project Descartes is a reproduction of the surface age stereotypes, which link the quest of the philosopher with the natural sciences and neglected anthropological measurements. The proposed version of the radicalization of Descartes' project is largely rediscovery of the key importance of anthropological measurements in the quest for the founder of rationalism. Although Husserl himself afraid of phenomenology transformation into anthropology, significant trends anthropologization rationalism for his pursuit is certain.

Key words: Descartes; Husserl; rationality; anthropological rationality; physicalistic rationality; objectivity; subjectivity

REFERENCES

1. Valdenfels B. *Vstup do fenomenologii* [Introduction to phenomenology]. Kyiv, Alterpres Publ., 2002. 176 p.
2. Gusserl E. *Kartezianskiye meditatsii* [Cartesian meditation]. Moscow, Akademicheskii proekt Publ., 2010. 232 p.
3. Gusserl E. *Krizis yevropeyskikh nauk i transtsendentalnaya fenomenologiya: Vvedeniye v fenomenologicheskuyu filosofiyu* [Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to phenomenological philosophy]. Saint Petersburg, 2004. 400 p.
4. Husserl E. *Kryza yevropeiskoho liudstva i filosofii* [The crisis of European humanity and philosophy]. *Filosofska i sotsiologichna dumka – Philosophical and sociological thought*, 1996, no. 7-8, pp. 35-67.
5. Liotar Zh.-F. *Fenomenologiya* [Phenomenology]. Saint Petersburg, Aleteyya Publ., 2001. 152 p.
6. Malivskiy A.N. Antropogizatsiya bazovogo proekta Dekarta v sovremennoy istoriko-filosofskoy literature [Anthropologization of the base Descartes project in modern historical and philosophical literature]. *Sententiae*, 2013, vol. 28, no. 1, pp. 51-62.
7. Marion Zh.-L., Marion Zh.L., On-Van-Kun K.S. *Yaku metafizyky mistyt metod? «Medytatsii» Dekarta u dzerkali suchasnykh tlumachen* [What metaphysics contains the method? "Meditations" of Descartes in mirror of modern interpretations]. Kyiv, Dukh i Litera Publ., 2014. pp. 67-92.
8. Khoma O. Marion Zh.L., On-Van-Kun K.S. *Istoryko-filosofski stereotypy ta suchasne prochyttannia Dekartovykh «Medytatsii». «Medytatsii» Dekarta u dzerkali suchasnykh tlumachen* [Historical and philosophical stereotypes and contemporary reading of Cartesian "Meditation". "Meditations" of Descartes in mirror of modern interpretations]. Kyiv, Dukh i Litera Publ., 2014. pp. 333-360
9. Descartes R. *Oeuvres completes* in 11 vol. Paris, Vrin Publ., 1996.
10. Marion J.-L. *Cartesian Question: method and metaphysics*. Chicago, University of Chicago Press Publ., 1999. 230 p.
11. Genevieve R.-L. *Descartes and the Unity of the Human Being*. Descartes by J. Cottingham. Oxford, Oxford University Press Publ., 1998. pp. 197-210.

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

---

12. Simmons A. Re-Humanizing Descartes. *Philosophical Exchange*, 2011, vol. 41, issue 1, pp. 53-71.
13. Sabou S. Descartes, Husserl and Derrida on Cogito. *Jurnal teologic*, 2015, vol. 14, issue 2, pp. 5-18.
14. Wayne M.M. Descartes and the Phenomenological Tradition. A companion to Descartes. Hoboken, Blackwell Publ., 2007. pp. 496-512. doi: 10.1002/9780470696439.ch29.

Стаття рекомендована до публікації д. філос. н., проф. В. В. Хмілем (Україна)

Надійшла до редколегії 20.01.2016

Прийнята до друку 06.06.2016